

Przestrzeń interakcyjna w mieście

Aleksandra Lis, Ada Fudała

Interactional
Space in Town

Wstęp

Introduction

Jak stwierdził Canter [1970], jednym z najważniejszych skutków projektowania odnoszących się do zachowania człowieka jest ułatwienie lub zniechęcenie do kontaktów między ludźmi. Sposób ukształtowania fizycznej przestrzeni może oddziaływać na sposób wykorzystania społecznej przestrzeni [Gehl 1987].

Abu-Ghazze [1999] zaznacza, że ważność przestrzeni otwartych, gdzie ludzie mogą się nieformalnie spotkać, omówić interesujące ich wydarzenia, oglądać życie sąsiedzkie i być oglądanym jest ewidentna w generowaniu planu osiedli – od wioski po metropole. Przestrzeń otwarta odgrywa centralną rolę w życiu społeczeństwa. Mieszanka aktywności i możliwości obserwowania i uczestniczenia w życiu prowadzi do rozwoju społeczności sąsiedzkich – podstawowego elementu żyjącego osiedla i, w szerszej skali – miasta.

Badania nad fizycznymi wyznacznikami kontaktów społecznych w przestrzeni wykazały, że podstawową rolę odgrywają cechy przestrzeni, które zwiększają prawdopodobieństwo spotkania się korzystających z niej osób. Im bliżej siebie ludzie żyją, tym większa szansa, że się spotkają i w efekcie nawiążą kontakty. Bliskość mierzona może być dwoma rodzajami dystansu. Pierwszy z nich to dystans fizyczny, który jest prostą odległością pomiędzy jed-

nostkami mieszkalnymi lub innymi miejscami stałego przebywania ludzi. Drugi rodzaj dystansu, to dystans funkcjonalny [Abu-Ghazze 1999]. Jest on trudniejszy do określenia niż dystans fizyczny, zależy bowiem od relacji funkcjonalnych uwarunkowanych lokalizacją określonych form środowiska. Dystans funkcjonalny wyznacza prawdopodobieństwo spotkania się osób w przestrzeni o danej strukturze funkcjonalnej narzucającej dominujące trasy ruchów przestrzennych i umiejscowienie ośrodków aktywności. Rolę dystansu funkcjonalnego dla kontaktów społecznych wyjaśnia zasada pasywnych kontaktów [Kuper 1953]. Pasywny kontakt to niezamierzone spotkanie dwóch osób, które daje sposobność potwierdzenia czyjejś obecności i możliwość jej poznania przez obserwację i konwersację. Musi się jednak powtarzać. Dlatego ukształtowanie przestrzeni mające wpływ na funkcjonalne dystanse jest tak ważne.

Zasada pasywnych kontaktów wyznaczonych dystansem funkcjonalnym wykorzystywana jest przede wszystkim przy programowaniu przestrzeni interakcyjnych na osiedlach mieszkaniowych, gdzie tworzą się grupy sąsiedzkie. Nie można jednak pominąć jej wpływu także na funkcjonowanie przestrzeni publicznych, które będą miejscem częstych kontaktów jedynie wtedy, kiedy zaistnieje w ich obrębie sposobność spotkania się przypadkowych osób. Kontakty mogą mieć formę bezpo-

średnią (rozmowy, wspólna rekreacja itp.) lub pośrednich – obserwacja innych osób – współużytkowników przestrzeni.

Pojęcie przestrzeni interakcyjnej wprowadzone przez Skjaevelanda i Gärlinga [1997], odpowiada holistycznemu ujęciu miejsca, w którym zbiór przestrzenno-fizycznych atrybutów wspomagających kontakty społeczne w danej lokalizacji tworzy sytuację właściwą dla kontaktów społecznych. Koncepcjami porównywalnymi do koncepcji przestrzeni interakcyjnej są także: przestrzeń zachowania kontaktowego (*contact action space* – CAS – [Higgs 1980]), miejsce semiprywatnych interakcji kontrolowanych przez grupę (*group-controlled semiprivate interaction loci* – [Baum i in. 1978]), miejsca spotkań (*meeting places*), obszary społeczne (*social areas* – [Carr i in. 1992]), miejsca kontaktów [Lenartowicz 1983], przestrzeń społeczna [Chmielewski 1996]. Sugerowany przez Skjaevelanda i Gärlinga [1997] termin przestrzeń interakcyjna (*interactional space*) jest inspirowany terminem terytorium interakcyjne (*interactional territory*) który odnosi się do odpowiednich terenów czasowo kontrolowanych przez grupy jednostek pozostających we wzajemnych interakcjach. Jednak, zdaniem Skjaevelanda i Gärlinga, termin terytorium ma wciąż konotacje biologicznie bardziej, niż termin przestrzeń interakcyjna, który silnie odnosi się do aspektów społecznych¹. Przestrzeń interakcyjna może być

traktowana jako szczególnie przykład miejsca, które jest doświadczane przez ludzi jako główny kontekst zachowań i kontaktów społecznych.

Cechy przestrzeni interakcyjnej

Features of interactional space

Na interakcyjny charakter przestrzeni ma wpływ szereg czynników funkcjonalnych, strukturalnych i estetycznych środowiska. Poniżej przedstawiono te, które najczęściej wymieniane są w literaturze przedmiotu²:

- dostępność, widoczność przestrzeni

Jak potwierdzają badania, swobodny dostęp do przestrzeni otwartych dający więcej możliwości nieformalnych kontaktów jest jednym z podstawowych czynników stymulujących zachowania społeczne ludzi. Zachowania przestrzenne mogą być podtrzymywane bądź powstrzymywane, w zależności od zróżnicowania stopnia dostępności i widoczności [Gehl 1987; Carr i Lynch 1981; Francis 1989].

Drugim, obok dostępności, istotnym funkcjonalnie elementem przestrzeni interakcyjnej jest jej widoczność. Widoki na przestrzeń i z jej wnętrza na otoczenie są ważne dla ludzi, aby mogli oni rozpoznać, czy inne osoby są

obecne w przestrzeni i czy można zaangażować się w interakcje z nimi.

Zgodnie z badaniami Shu-Chun (2006) efektywne przestrzenie o charakterze interakcyjnym mają centralną lokalizację i łatwy dostęp, położone są przy głównych szlakach i nie mają lub mają w niewielkim stopniu wizualne granice oddzielające je od potencjalnych użytkowników³.

- atrakcyjność wizualna

Innym czynnikiem, mającym wpływ na liczbę użytkowników przestrzeni, jest jej atrakcyjność wizualna. Ważność przestrzeni i form służących do oglądania i ich rolę w zachęcaniu do kontaktów międzyludzkich potwierdzają liczne badania, np. [Nasar 1994; Shu-Chun 2006], stwierdzające, że atrakcyjne środowiska sprzyjają zachowaniom i zachęcają do społecznych interakcji.

W przypadku przestrzeni publicznych nie adresowanych do wybranej grupy użytkowników atrakcyjność ta powinna być dostosowana do potrzeb i preferencji większości użytkowników. Elitarne, hermetyczne treści znaczeniowe i odniesienia formalne nie mają siły przyciągającej, nie znajdują bowiem w szerokiej grupie potencjalnych użytkowników licznych odbiorców.

Szczególnie istotne w wizerunku estetycznym przestrzeni są elementy przyciągające wzrok, tzw. atraktory. Ich rola jest naj-

ważniejsza w miejscach wypoczynku stacjonarnego, w których ludzie zatrzymują się dłużej. Miejsca takie są chętniej użytkowane wówczas, gdy zawierają elementy przyciągające wzrok i uwagę lub wzbogacające możliwości odnośnie realizowanych zachowań⁴. „Ludzie szukają wizualnych zawłóści w swym otoczeniu i »kotwic«, do których mogą się przywiązać, bądź fizycznie (siedząc, opierając się o nie), bądź symbolicznie (stojąc obok, patrząc na nie)”⁵.

- czytelność funkcjonalna i terytorialna

Stwierdzono, że istnieją relacje pomiędzy zachowaniami przestrzennymi a sposobem ukształtowania przestrzeni, jej spójnością i czytelnością umożliwiającą orientację w przestrzeni i jasne określenie jej funkcji i przynależności terytorialnej. Zachowania przestrzenne mogą być podtrzymywane bądź powstrzymywane w zależności od poziomu fizycznej czytelności i od społecznej definicji przestrzeni⁶. Dwuznaczne, nieokreślone przestrzenie, które nie są ani publiczne ani prywatne, mają tendencje do zniechęcania do interakcji.

- wyposażenie przestrzeni i jej aranżacja

Elementy zbudowane w celu zatrzymania ludzi, takie, jak meble uliczne, zwłaszcza pierwotne i wtórne siedziska [Gehl 1987] są jednymi z najważniejszych

atributów przestrzeni publicznych i są uważane za najbardziej znaczące dla kontaktów społecznych. Na zaistnienie i intensywność kontaktów wpływa sam fakt występowania takich form w przestrzeni. Dodatkowo, odpowiednio zaaranżowane siedziska sprzyjają konwersacji i podtrzymują nieformalne kontakty⁷. Jak wykazały badania Skjaevelanda i Gärlinga (1997), osłonięte „obszary do siedzenia”, które tworzą wyznaczone przestrzenie z pierwotnymi miejscami do siedzenia (ławkami), zawierające elementy takie, jak zielen i osłona od przestrzeni otaczających, stanowią jednoznaczne przestrzenie interakcyjne.

- elementy naturalne: zielen, woda
- Badania (m.in. [Skjaeveland i Gärling 1997; Shu-Chun 2006]) wykazały, że wyposażenie przestrzeni w zielen zwiększa ilość zachowań społecznych i wzmacnia więzi społeczne. Także woda, zwłaszcza w powiązaniu z unikatowymi formami, zachęca do społecznych interakcji [Shu-Chun 2006; Schneider-Skalska 1986, 2004].

Shu-Chun (2006) badała poziom kontaktów społecznych w różnych przestrzeniach, w tym w przestrzeniach określonych jako sceniczne, tzn. zawierających znaczące wizualnie elementy krajobrazowe. Porównując intensywność kontaktów społecznych w przestrzeniach zawierają-

cych akcenty wizualne (fontanny i rzeźby) oraz w przestrzeniach wyposażonych w rośliny (drzewa, krzewy, kwiaty) stwierdziła, że nie ma znaczącej różnicy pomiędzy ilością kontaktów w przestrzeniach z akcentami i z roślinnością. Oznacza to, że formy roślinne mają zdolności „przyciągania” ludzi, czyli pełnienia funkcji atraktorów podobnie, jak akcenty architektoniczno-rzeźbiarskie⁸.

Metody badań

Research methods

Wskazane powyżej cechy mogą stanowić podstawę analizy przestrzeni publicznych pod kątem ich interakcyjnych właściwości. Przyjmując je jako metodyczną podstawę wyznaczono główne jednostki analiz, którym następnie poddano przykładowe przestrzenie publiczne we Wrocławiu dla zilustrowania wykorzystania przyjętej metody przy określaniu potencjału przestrzeni jako miejsca kontaktów społecznych i w dalszym etapie postępowania określenia kierunków zmian w obrębie środowiska fizycznego prowadzących do zwiększenia udziału zachowań społecznych w przestrzeni.

Wyniki przeprowadzonych analiz skonfrontowano z wynikami badań (metodą obserwacji *in situ*) rzeczywistych zachowań użytkowników badanych przestrzeni.

Przyjęto trzy podstawowe kierunki analiz:

- A. Analiza cech lokalizacyjnych przestrzeni
Zgodnie z zasadą pasywnych kontaktów wyznaczonych przez dystans funkcjonalny, analiza cech lokalizacyjnych uwzględniać powinna miejsce badanej przestrzeni w tkance urbanistycznej miasta wyznaczającej trasy ruchów przestrzennych ludzi i ich cele przestrzenne z uwzględnieniem popularności (generującej liczebność użytkowników przestrzeni) i funkcji (generującej rodzaj użytkowników).
- B. Analiza powiązania przestrzeni z otoczeniem
Analiza ta prowadzi do oceny widoczności i dostępności przestrzeni z uwzględnieniem kierunków otwarć widokowych i funkcjonalnych oraz różnego rodzaju barier w powiązaniu z kierunkami ruchów przestrzennych wyznaczonych strukturą celów przestrzennych (określonych w analizie A).
- C. Analiza wewnętrznych cech przestrzeni
Analiza ta uwzględniać powinna cechy wynikające ze sposobu ukształtowania przestrzeni fizycznej sprzyjające kontaktom społecznym, w szczególności atrakcyjność wizualną przestrzeni, jej czytelność funkcjonalną i terytorialną, wyposażenie przestrzeni i jej aranżację oraz występujące w jej obrębie elementy naturalne.

Analiza porównawcza wybranych przestrzeni

Comparative analysis of selected areas

Obiekty analiz

Objects of analyses

Do analiz wybrano cztery obiekty we Wrocławiu, zróżnicowane pod względem usytuowania, funkcji i zagospodarowania.

Plac przy skrzyżowaniu ulicy Wita Stwosza z ulicą Szewską i Łaciarską

Jest to obszar zlokalizowany w centrum Wrocławia, objęty ścisłą ochroną konserwatorską. W latach 2005- 2007 został on przebudowany w ramach inwestycji Przebudowy Średnicowej Linii Tramwajowej Północ-Południe we Wrocławiu. Obecnie przestrzeń pełni funkcję placu, miejsca spotkań wrocławian oraz turystów, którzy zwiedzają pobliską Katedrę Marii Magdaleny. W ramach modernizacji odcinka linii tramwajowej, na tym obszarze, przebudowano jezdnię i chodniki. Nawierzchnię placu utwardzono, pozbawiono zieleni towarzyszącej oraz wyposażono w elementy małej architektury, w tym w fontannę wodną typu Jumping Jet, składającą się z czterech szklanych kul (sprowadzonych z RPA).

Skwer przy skrzyżowaniu ulicy Marszałka Józefa Piłsudskiego z ulicą Świdnicką i Bogusławskiego

Obszar położony jest w bezpośrednim sąsiedztwie Teatru Muzycznego Capitol – w tym roku rozpoczęła się jego przebudowa i modernizacja realizowana dzięki funduszom unijnym ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach XI Osi Priorytetowej Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko⁹. Po rozbudowie, teatr częściowo zajmie teren skweru, co ma swoje odzwierciedlenie w Miejscowym Planie Zagospodarowania Przestrzennego, gdzie dla obszaru skweru (0,25 ha-72% powierzchni) ustala się przeznaczenie na handel detaliczny, usługi, usługi kultury, zabudowę mieszkaniową i inne. Ustalenia te mają coraz więcej przeciwników, którzy powołują się na historię ulicy Marszałka Józefa Piłsudskiego, niegdyś ulica nosiła nazwę Gardenstrasse (Ogrodowa)¹⁰.

Skwer Z. Krasieńskiego

Skwer położony jest przy ulicy Komuny Paryskiej, Podwale oraz Zygmunta Krasieńskiego. Do roku 1892 na obszarze tym istniał zespół cmentarzy, który następnie został przekształcony przez Hugo Richter na skwer miejski. Richter połączył w parku funkcje spacerowe z zabawowymi dla dzieci, wyznaczając dwa place w północno-wschodnim i południowo-wschodnim narożniku¹¹. Obecnie przestrzeń posiada szeroką ofertę – znajduje się na nim

stary drzewostan, liczne ścieżki, ławki oraz plac zabaw dla dzieci.

Teren przy Placu Strzegomskim

Teren znajduje się w zachodniej części Wrocławia, pomiędzy ulicą Legnicką, Strzegomską oraz Placem Strzegomskim. Pełni funkcję komunikacyjną, jest łącznikiem pomiędzy przyległymi terenami. Plac jest praktycznie niezagospodarowany, jedynie w części wschodniej znajduje się skarpa z rzeźbą miejską pt. „Pociąg do Nieba”, projektu Andrzeja Jarodzkiego. W najbliższym otoczeniu znajduje się zaprojektowany przez Richarda Konwiarza Bunkier, wybudowany w 1942 roku [Brzuszek 2011].

Wyniki analiz – porównanie badanych przestrzeni

Analyses results – comparison of researched areas

Wyniki poszczególnych analiz i badań sposobów użytkowania przestrzeni przedstawiono na ryc. 1, 2, 3 i 4.

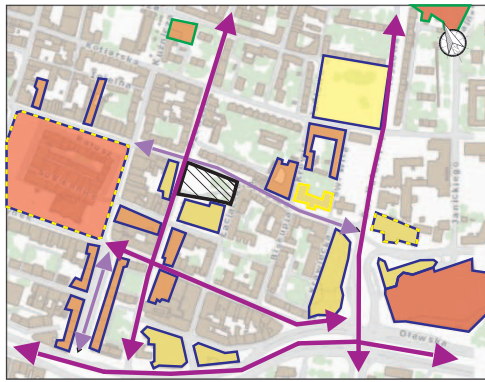
Przestrzeniami o największym nasileniu zachowań o charakterze interakcyjnym jest plac przy katedrze Marii Magdaleny oraz skwer przy Podwalu. W przypadku tego pierwszego obiektu podstawowym czynnikiem wpływającym na interakcyjny charakter przestrzeni jest jej lokalizacja, dostępność i widoczność (położenie w ścisłym centrum miasta, w pobliżu rynku, w otoczeniu

obiektów o znacznej randze i popularności, połączenie z głównymi ciągami komunikacyjnymi ulic, bez barier funkcjonalnych i widokowych, lokalizacja narożnikowa wzmocniająca ruch tranzytowy). Położenie to wyznacza bardzo dobry potencjał interakcyjny miejsca, który nie został jednak w pełni wykorzystany poprzez zagospodarowanie terenu. Pozytywnym jego elementem jest atraktor w postaci fontanny i liczne siedziska a także elementy roślinne porządkujące przestrzeń, negatywnym – brak form sprzyjających różnorodnym zachowaniom o charakterze społecznym (jak obserwacje ciekawych form wyposażenia i życia, wspólne zabawy, jedzenie i picie), brak bezpośredniego powiązania siedzisk z elementami roślinnymi i atraktorem (fontanną) które, chociaż porządkują przestrzeń nadając jej czytelny wyraz oraz przyciągają uwagę, nie są wykorzystane w pełni.

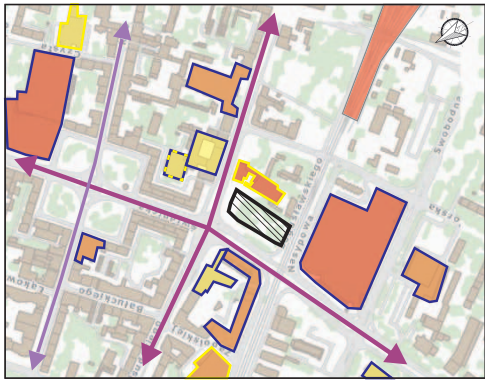
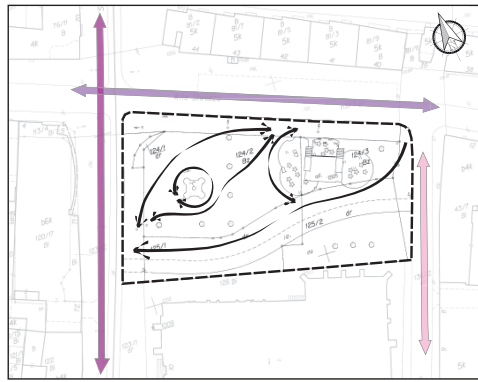
Skwer przy Podwalu, druga z przestrzeni charakteryzujących się dużą intensywnością zachowań społecznych, swoją popularność zawdzięcza, z jednej strony, lokalizacji, z drugiej – funkcji skweru. Teren położony jest w centrum miasta, na intensywnie zabudowanym jego obszarze. Dobrze widoczny od strony ważnych arterii komunikacyjnych, zwłaszcza ul. Podwale, pomimo obrzeżnych nasadzeń jest dostępny zarówno widokowo jak i funkcjonalnie. Jest słabiej powiązany z centralnym ośrodkiem (rynek i okolice) niż plac przy katedrze Marii

Magdaleny, ale nie obniża to jego potencjału, służy on bowiem w większym stopniu mieszkańcom okolicznych kamienic niż przypadkowym przechodniom. Położenie i funkcja tego obiektu wyznaczają podstawowy jego potencjał jako przestrzeni interakcyjnej. Największe natężenie zachowań związanych z kontaktami społecznymi pojawia się w miejscach zawierających podstawowe urządzenia, które takie zachowania ułatwiają (siedziska obrzeżne i centralne, plac zabaw). Pozytywną cechą zagospodarowania terenu jest duża ilość form roślinnych dzielących i porządkujących przestrzeń. Brak atraktorów i pozastandardowej oferty funkcjonalnej sprawia, że na terenie obiektu nie wykształcił się czytelny ośrodek intensywnego życia społecznego zawierającego zachowania i interakcje o zróżnicowanym charakterze.

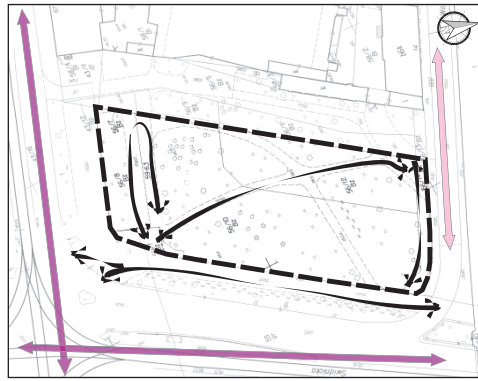
Plac przy ul. Piłsudskiego posiada istotne walory i potencjał wynikający z lokalizacji. Położony jest w obrębie centrum usługowo-kulturalnym miasta, w pobliżu wielu obiektów o takim charakterze i w bezpośrednim sąsiedztwie Teatru Muzycznego Capitol. Skwer nie pełni funkcji tranzytowej, ale taka lokalizacja zawiera wysoki potencjał jako przestrzeni interakcyjnej, który nie został jednak wykorzystany poprzez odpowiednie zagospodarowanie terenu, ubożego w wyposażenie sprzyjające wypoczynkowi i zabawom. Jedyne takie formy to siedziska usytuowane równoległe do ul. Piłsudskiego, dość intensywnie wykorzystywane. Pozo-

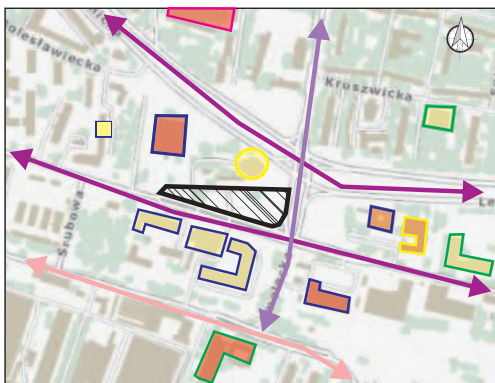
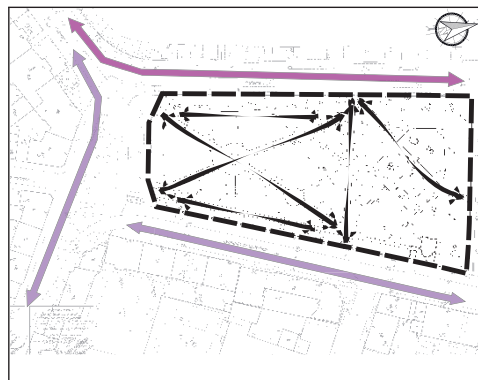
ul. Wita Stwosza/ Szewska/Łaciarska

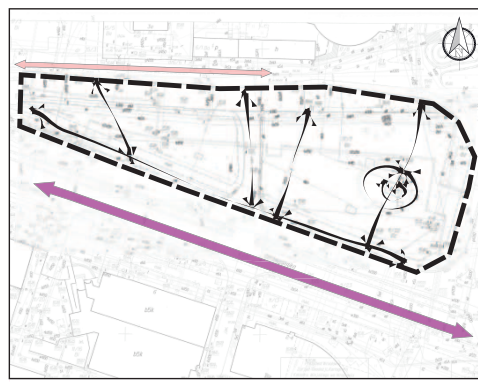
ul. Świdnicka/ marsz. J. Piłsudskiego

ul. Z. Krasińskiego/ K. Paryskiej/ Podwale

ul. Strzegomska/ Legnicka/ Plac Strzegomski

Legenda		Funkcje:	Trasy ruchów przestrzennych:
	obszar opracowania		
Cele przestrzenne:			
	średnio popularne		
	popularne		
	bardzo popularne		

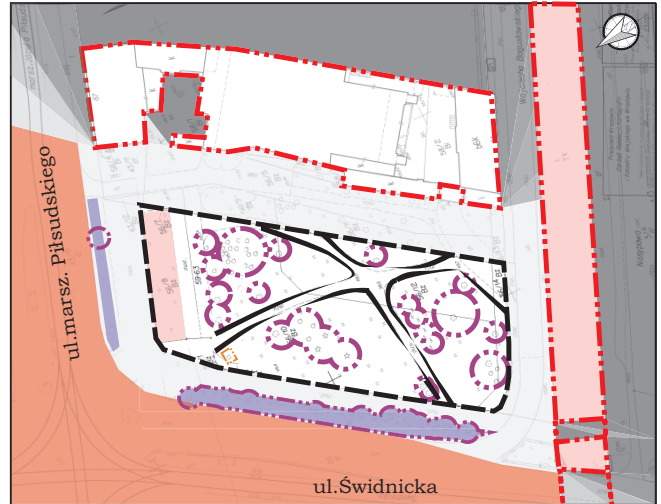
Ryc. 1. Analiza cech lokalizacyjnych przestrzeni
Fig. 1. An analysis of the localization attributes of the space

Ryc. 2. Analiza powiązania przestrzeni z otoczeniem

Fig. 2. An analysis of the relationship with the surrounding area

ul. Wita Stwosza/ Szewska/Łaciarska

ul. Świdnicka/ marsz. J. Piłsudskiego

ul. Z. Krasińskiego/ K. Paryskiej/ Podwale

ul. Strzegomska/ Legnicka/ Plac Strzegomski

Legenda		Otwarcia widokowe:		Bariery funkcjonalne:	
	granica opracowania (plac)		słabe		ulica (ruch aut, tramwajów)
Przesłony:			dobre		przeszkody architektoniczne: słupki, ogrodzenie
	przesłony pełne (główne)		lepsze		szalet miejski, rabata wyniesiona, nasyp
	przesłony pełne (boczne)		najlepsze		przeszkody terenowe: kosze na śmieci, skrzynka energetyczna, żywoplot
	przesłony naturalne -ażurowe				

Rys. 3. Analiza wewnętrznych cech przestrzeni

Fig. 3. An analysis of internal features of the space

ul. Wita Stwosza/ Szewska/Łaciarska

ul. Świdnicka/ marsz. J. Piłsudskiego

ul. Z. Krasińskiego/ K. Paryskiej/ Podwale

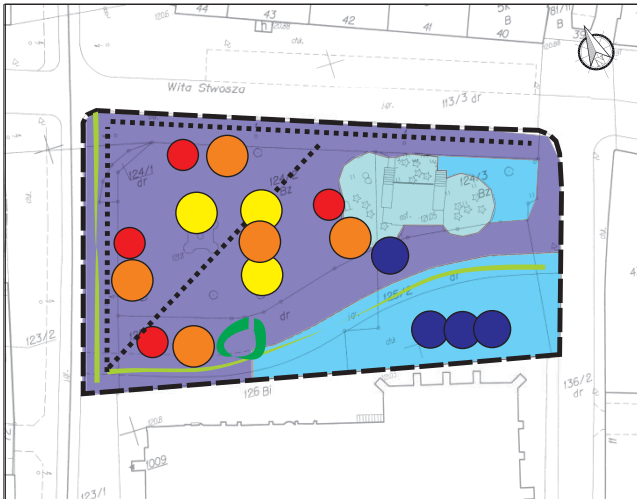
ul. Strzegomska/ Legnicka/ Plac Strzegomski

Legenda		
	granica opracowania (plac)	
Formy naturalne:		
	rośliny	
	trawnik	
Elementy porządkujące przestrzeń:		
	aleja latarni	
	ogrodzenie, płotki	
	ścieżki, nawierzchnia, jezdnie	
	nasadzenia roślin	
Formy wyposażenia sprzyjające kontaktom społecznym:		
	urządzenia do zabawy	
	siedziska	
Atraktory:		
	fontanna/ rzeźba	
	kamiennie siedziska	

Ryc. 4. Zachowania użytkowników przestrzeni.

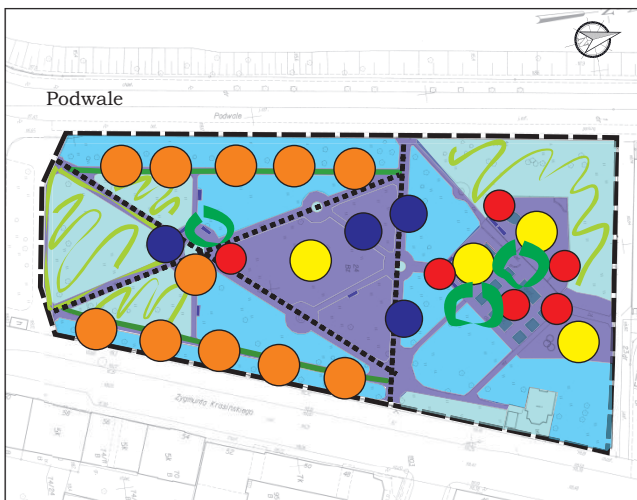
Fig. 4. Behavior of the space users

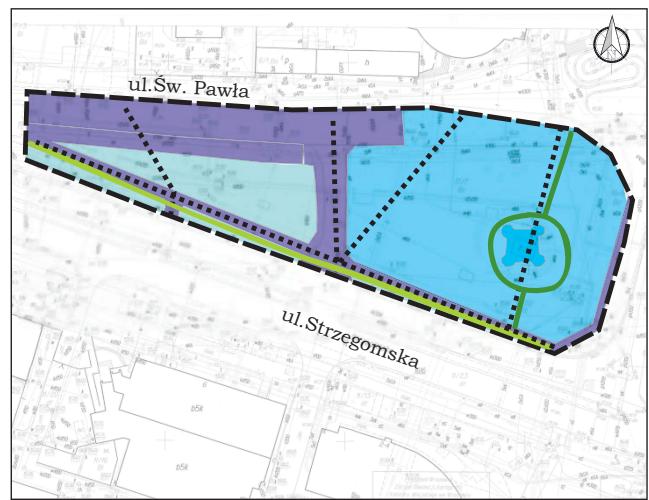
ul.Św. M. Magdaleny/ Wita Stwosza

ul.Świdnicka/ marsz. J. Piłsudskiego

ul.Z. Krasińskiego/ K. Paryskiej/ Podwale

ul.Strzegomska/ Legnicka/ Plac Strzegomski

Legenda

— granica opracowania

Intensywność użytkowania:

■ duża
■ średnia
■ mała

Zachowania generujące kontakty bezpośrednie:

● siedzenie i rozmowy
● siedzenie połączone z jedzeniem, pić i rozmowami
● wspólne zabawy

Zachowania generujące kontakty pośrednie:

~ siedzenie i obserwacja innych użytkowników
~ spacer
~ spacer z psami

Zachowania nie generujące kontaktów społecznych:

● odpoczynek w samotności
- - - - - ruch tranzytowy

stała część skweru nie sprzyja kontaktom stając się miejscem spacerów, głównie z psami.

Miejscem, pozbawionym obecnie cech interakcyjnych, jest teren przy placu Strzegomskim. Pomimo jego bardzo dobrej widoczności oraz czytelnego atraktora zagospodarowanie terenu, a właściwie jego brak, uniemożliwia pełnienie takiej roli. Brak elementów porządkujących wewnątrz przestrzeni (poza rzeźbą „Pociąg do Nieba”) i określających jej charakter jako „miejsca”, brak elementów roślinnych, siedzisk oraz urządzeń i form sprzyjających wypoczynkowi i zabawom sprawia, że potencjał terenu wynikający z jego lokalizacji nie zostaje wykorzystany do generowania życia społecznego – teren ten pełni wyłącznie funkcję widokową i tranzytową.

Jak wynika z analiz, wszystkie opisane obiekty posiadają potencjał jako przestrzenie interakcyjne wynikający z ich położenia, jednak potencjał ten wykorzystany został w różnym stopniu w każdym wypadku.

Podsumowanie, wnioski

Summary, conclusions

Interakcje społeczne stanowią istotny element życia miasta, który w dużej mierze zależy od jego organizacji przestrzennej. Miejsca, w których to życie występuje szczególnie

intensywnie, są istotnym elementem tkanki miasta w jego wymiarze społecznym. Takimi miejscami są m.in. place i skwery miejskie. Lokalizacja tych miejsc wyznacza ich potencjał który może, w zależności od zagospodarowania, zostać wykorzystany w większym lub mniejszym stopniu. Wszystkie tereny, analizowane powyżej, posiadają taki, wynikający z położenia (funkcji i rangi obiektów w otoczeniu, dostępności, widoczności) potencjał. Równocześnie jednak w żadnym z tych obiektów nie został on w pełni wykorzystany. Czym ma być dana przestrzeń publiczna w mieście i jaką powinna pełnić rolę, pozostaje zawsze pytaniem trudnym. Jeszcze trudniejszym jest odpowiednie ukształtowanie przestrzeni w wymiarze fizycznym i społecznym tak, aby rola, jaką przestrzeni chcemy nadać, była przez nią faktycznie pełniona. Analizowane przykłady wykazują duże różnice w sposobie tego kształtowania – od skweru przy Podwalu, gdzie przestrzeń społeczna jest czytelna i dominująca, poprzez plac przy katedrze Marii Magdaleny, którego wizualny wizerunek jest traktowany równorzędnie z toczącym się tam życiem społecznym aż po plac Strzegomski zdominowany całkowicie formą, w której nie przewidziano miejsca dla człowieka. W każdym z opisanych przypadków można przestrzeń społeczną zmienić nadając jej cechy interakcyjne – niekiedy poprzez drobne zabiegi (inna aranżacja form wyposażenia, nowe jego elementy) niekiedy poprzez

gruntowną przebudowę miejsca z nadaniem mu nowej funkcji (plac Strzegomski). Wykonanie opisanych i przedstawionych na wybranych przykładach analiz pomaga z jednej strony w ocenie potencjału miejsca w aspekcie interakcyjnym i w rezultacie w podjęciu decyzji dotyczącej wyboru funkcji i roli miejsca, z drugiej zaś pomaga ocenić obecny sposób zagospodarowania określając elementy sprzyjające lub nie kontaktom społecznym.

**Aleksandra Lis
Ada Fudała**

Instytut Architektury Krajobrazu
Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu
Institute of Landscape Architecture
Wrocław University of Environmental and Life
Sciences

Przypisy

- ¹ Skjaeveland i Gärling 1997, s. 181, za: Lis 2011.
- ² Za: Lis 2011.
- ³ Shu-Chun 2006, s. 194-195.
- ⁴ Lis 2004, s. 128.
- ⁵ Cooper Marcus i Francis 1998, s. 26 (tłum. A. Lis).
- ⁶ Por.: [Cooper Marcus i Sarkissian 1986; Newman 1972; Rapoport 1977; Lay 1996].
- ⁷ Lis (2004) przedstawia szerokie analizy skutków różnej aranżacji siedzisk i ich układów w obrębie placów i przestrzeni komunikacyjnej parków miejskich.
- ⁸ Za: Lis 2011.
- ⁹ <http://www.teatr-capitol.pl/przebudowa-capitolu/> dostęp z dnia 04.06.2011.
- ¹⁰ Bińkowska 2011, s. 43.
- ¹¹ Bińkowska 2011, s. 97, 98.

Literatura

1. Abu-Ghazzeah, T.M., 1999, *Housing layout, social interaction, and the place contact In Abu-Nuseir, Jordan* [w:] *Journal of Environmental Psychology*, 19, s. 41-73.
2. Baum A., Mapp K., Davis G.E., 1978, *Determinants of residential group development and social control* [w:] *Environmental Psychology and Nonverbal Behaviour* 2, s. 145-160.
3. Bińkowska I., 2011, *Natura i miasto. Publiczna zieleń miejska we Wrocławiu od schyłku XVIII do początku XX wieku*, Muzeum Architektury we Wrocławiu, Wrocław.
4. Brzuszek M., 2011, *Koncepcja projektowa zagospodarowania Placu Strzegomskiego we Wrocławiu* (maszynopis), Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu, Wrocław.
5. Canter D., 1970: *Need for theory of function in architecture* [w:] *The Architects' Journal*, 151(4), s. 299-302.
6. Carr S., Francis M., Rivlin L.G., Stone M., 1992, *Public Space*, Cambridge University Press, Cambridge.
7. Carr S., Lynch K., 1981, *Open Space: Freedom and control* [w:] Taylor: Urban open spaces, Rizzoli, New York.
8. Chmielewski J.M., 1996, *Teoria urbanistyki. Wybrane zagadnienia*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej, Warszawa.
9. Francis M., 1989, *Changing values for public spaces* [w:] *Landscape Architecture*, January/February, s. 54-59.
10. Gehl J., 1987, *Life between buildings: Using public space*, Van Nostrand Reinhold, New York.
11. Higgs G.K., 1980, *Size and shape factors in contact action space* [w:] *Man Environment Systems* 10, s. 271-278.
12. Kuper L., 1953, *Living in Towns*. Crescent, London.
13. Lenartowicz J.K., 1983, *Miejsce kontaktów* [w:] *Sfera osobista w przestrzeni społecznej*. IV Ogólnopolskie Konserwatorium Polskiej Architektury Współczesnej, Mogilany, 3-4 listopada 1983, PK, Kraków.
14. Lis A., 2004, *Struktura relacji pomiędzy człowiekiem a parkiem i ogrodem miejskim w procesie rekreacji*. Oficyna Politechniki Wrocławskiej, Wrocław.
15. Lis A., 2011: *Struktura przestrzenna i społeczna terenów rekreacyjnych w osiedlach mieszkaniowych Wrocławia z lat 70. i 80. ubiegłego stulecia*, Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu, Wrocław.
16. Nasar J.L., 1994, *Urban design aesthetics: The evaluative qualities of building exteriors. Special Issue: Design review: Public participation in evaluation of design* [w:] *Environment and Behavior* 26, s. 377-401.
17. Schneider-Skalska G., 1986, *Rola wód otwartych w kształtowaniu miejskiego środowiska mieszkaniowego* (praca doktorska), WA PK, Kraków.
18. Schneider-Skalska G., 2004, *Kształtowanie zdrowego środowiska mieszkaniowego: wybrane zagadnienia*, Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, Kraków.
19. Shu-Chun L.H., 2006, *A study of outdoor interactional spaces in high-rise housing* [w:] *Landscape and Urban Planning*, 78, s. 193-204.
20. Skjaeveland O., Gärling T., 1997, *Effects of interactional space of neighbouring* [w:] *Journal of Environmental Psychology*, 17, s. 181-198.